

УДК 336.7(477)

Квасницька Р.С.

кандидат економічних наук,

докторант кафедри банківської справи

Університету банківської справи Національного банку України

ІНВЕСТИЦІЙНА РОЛЬ РЕСУРСІВ ФІНАНСОВИХ КОРПОРАЦІЙ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню суті інвестиційних ресурсів – основи формування інвестиційного потенціалу інститутів фінансового ринку. Здійснено аналіз ресурсної бази фінансових корпорацій, яка виступає потенційним джерелом формування їх інвестиційних ресурсів. Окреслено певні тенденції щодо змін величини окремих складових ресурсів банків та страхових компаній на основі визначення тренду їх прогнозування.

Ключові слова: фінансова корпорація, ресурсна база, інвестиції, інвестиційні ресурси, інвестиційний потенціал.

Квасницкая Р.С. ИНВЕСТИЦИОННАЯ РОЛЬ РЕСУРСОВ ФИНАНСОВЫХ КОРПОРАЦИЙ УКРАИНЫ

Статья посвящена исследованию сущности инвестиционных ресурсов – основы формирования инвестиционного потенциала институтов финансового рынка. Осуществлен анализ ресурсной базы финансовых корпораций, которая выступает потенциальным источником формирования их инвестиционных ресурсов. Определены тенденции изменений величины отдельных составляющих ресурсов банков и страховых компаний на основе определения тренда их прогнозирования.

Ключевые слова: финансовая корпорация, ресурсная база, инвестиции, инвестиционные ресурсы, инвестиционный потенциал.

Kvasnitska R.S. INVESTMENT ROLE OF RESOURCES OF FINANCIAL CORPORATIONS OF UKRAINE

The article explores the essence of investment resources is the basis for the formation of the investment potential of the institutions of the financial market. The analysis of the resource base of financial corporations, which is a potential source of formation of their investment resources. Identified trends changes in individual components of the resources of banks and insurance companies based on the definition of trend forecasting.

Keywords: finance corporation, resource base, investments, investment resources, investment potential.

Постановка проблеми. Створення і забезпечення функціонування механізмів переливу капіталу, а також розподілу фінансових ресурсів між основними економічними суб'єктами: населенням, підприємствами та державою є ключовими функціями вітчизняного фінансового ринку, який представляє собою систему економічно-правових відносин, пов'язаних з процесами купівлі-продажу фінансових ресурсів під впливом попиту та пропозиції на них, які попередньо сформовані в результаті їх розподілу та перерозподілу та уречевлені у відповідних фінансових активах на основі оформлення різними фінансовими інструментами. Виконуючи важливу роль у розвитку вітчизняної економіки, фінансовий ринок створює умови для залучення та ефективного використання й інвестиційних ресурсів різних інститутів фінансового ринку, у тому числі і фінансових корпорацій, що, у свою чергу, уможлиблює здійснення ними інвестиційної діяльності, яка сприяє розвитку процесу суспільного відтворення в державі. Тому дослідження можливостей забезпечення ефективного формування та використання інвестиційних ресурсів на фінансовому ринку є вкрай важливою проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних та методологічних аспектів сутності та особливостей формування інвестиційних ресурсів присвячені наукові роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних учених. Так, питання суті та складу інвестиційних ресурсів розглядаються в працях таких вчених, як: Н.Б. Демчишак, І.З. Должанський, Т.В. Майорова, В.М. Просяник, М.М. Туріянська, В.І. Щелкунов, О.М. Вовк та ін. Наукові доробки Л.А. Феняк, В.І. Щелкунова, О.М. Вовк, І.Я. Цигиль висвітлюють актуальні питання щодо складу джерел формування інвестиційних ресурсів. Однак, залишаються малодослідженими питання щодо ролі ресурсів різних видів фінансових корпорацій у формуванні саме інвестиційних ресурсів цих інститутів фінансового ринку.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати мету статті, яка полягає в дослідженні суті інвестиційних ресурсів – основи формування інвестиційного потенціалу інститутів фінансового ринку та виявленню певних тенденцій щодо змін величини окремих складових ресурсної бази банків та страхових компаній на основі визначення тренду їх прогнозування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із чільних процесів закладки майбутнього економіки країни виступає інвестиційна діяльність. Чим більшими є обсяги інвестицій сьогодні, тим більшими будуть обсяги валового внутрішнього продукту завтра. Дійсно, як діалектична єдність процесів вкладання ресурсів і одержання потоку доходів у майбутньому, інвестиційна діяльність може виникати і ефективно здійснюватися на основі урівноваження інвестиційного попиту й інвестиційної пропозиції, тобто на основі функціонування фінансового ринку.

Визначальною рисою сучасного етапу розвитку вітчизняної економіки є пошук зовнішніх джерел фінансування діяльності різних інституційних одиниць. Серед таких джерел і відводиться важлива роль інвестиціям, які виступають одним із видів первітлень об'єкту купівлі-продажу на фінансовому ринку – фінансових ресурсів. Тому інвестиції являють собою особливий товар, що обертається на фінансовому ринку. А можливість їх одержання в тому або іншому вигляді залежить від розуміння й урахування взаємних інтересів партнерів, від уміння бачити об'єкт інвестування з позицій стратегічного інвестора [4, с. 167].

Відмітимо, що без ресурсів, які конкретизують матеріально-речову форму сукупності фінансових ресурсів, що залучені для здійснення вкладень в об'єкти інвестування, здійснення інвестиційної діяльності просто є неможливим. Це пояснюється тим, що, за різних умов, для інвестування використову-

ються і кошти, і різні цінні папери, матеріали, основні засоби, нематеріальні активи тощо, тобто всі ті цінності, матеріальні та нематеріальні багатства, які сформовані за рахунок тих чи інших фінансових ресурсів і, водночас, які конкретизують ту чи іншу форму прояву інвестиційних ресурсів.

Саме матеріальні та нематеріальні ресурси виступають важливим економічним чинником, який повинен трансформуватися в інвестиційний потенціал. Однак, інвестиційні ресурси, які, на наше переконання, уособлюють у собі матеріальні та нематеріальні ресурси, що використовуються інвестором у процесі їх вкладання в об'єкти інвестування з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту, лише тоді перетворюються на потенціал, коли достатніми є можливості, умови, засоби та здатності для їх використання як інвестиційних ресурсів, та отримання бажаного результату.

Чим ефективнішим є поєднання зазначених чинників, тим кращим буде результат. І, як зазначає С.В. Онікієнко «наявність інвестиційної пропозиції навіть за відсутності тимчасово вільних коштів може ініціювати процес інвестування, а ось відсутність інвестиційних пропозицій за наявності грошових коштів – не може цього виконувати» [6, с. 46]. Тому, саме інвестиції об'єднують інвестиційні ресурси як результат процесу нагромадження, вкладання або витрати (використання цих ресурсів) і отримання доходу (ефекту) від їх вкладання [3, с. 46].

Одними із найактивніших суб'єктів фінансового ринку виступають такі його інститути, як фінансові корпорації, тобто фінансові установи, що спеціалізуються на фінансових послугах чи допоміжній фінансовій діяльності, та, які відіграють на ньому роль як великого емітента цінних паперів, так і роль інвестора, вкладаючи свої вільні кошти в цінні папери, що обертаються на ринку. Тому дані інститути активно функціонують на всіх сегментах фінансового ринку: ринку грошей (валютному ринку; ринку короткострокових кредитів; частині ринку цінних паперів, що відображає процес купівлі-продажу короткострокових цінних паперів); ринку капіталів (ринку середньо- та довгострокових кредитів; частині ринку цінних паперів, що відображає процес купівлі-продажу середньо- та довгострокових цінних паперів); ринку фінансових послуг.

Необхідно зазначити, що серед фінансових корпорацій до недавнього часу провідну роль на фінансовому ринку відігравали лише банки, проте наразі небанківські фінансові корпорації (страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, кредитні спілки та інші) стають дедалі важливішими учасниками взаємовідносин щодо акумулювання та розподілу фінансових ресурсів.

Сьогодні існує велике різноманіття видів фінансових корпорацій, значна кількість яких вже функціонує на вітчизняному фінансовому ринку, а інші – тільки починають зароджуватися. Вони позитивно впливають на кругообіг активів у процесі розширеного відтворення, підвищують темпи економічного зростання, стимулюють розвиток торгівлі, виробництва та інших сфер економічної діяльності [8, с. 204]. Водночас, фінансові корпорації є генератором активізації інвестиційної діяльності різних інститутів як фінансового, так і реального секторів економіки, яка напряму пов'язана із наявністю в них ресурсів, що можуть бути перетворені в інвестиційні.

Адже, інвестиційний потенціал саме і визначається наявністю коштів для інвестицій, які згодом матеріалізуються в новостворюваних факторах суспільного виробництва та суспільній інфраструктурі. Достатня кількість таких коштів зумовлює високі темпи економічного зростання, забезпечує розширене відтворення, збільшення доходів і споживчого попиту, темпи приросту яких, як правило, перевищують темпи приросту чистих інвестицій. За браком інвестицій уповільнюється економічне зростання, що призводить до криз, зменшення обсягів виробництва товарів і послуг, скорочення зайнятості, інфляції попиту тощо.

Ресурсна база фінансових корпорацій, що є потенційними інвесторами на фінансовому ринку України, як основа формування інвестиційних ресурсів, може бути певним чином відображена через показники стану та динаміки капіталізації таких фінансових корпорацій, як банки та страхові компанії.

Так, станом на 01. 01. 2014 року ліцензії НБУ мали 180 банківських установ, що на 4 банки більше, ніж на 01.01.2013 року. Протягом 2013 року до Державного реєстру банків було включено вісім банківських установ та два банки були позбавлені банківських ліцензій.

За результатами 2013 року власний капітал банків збільшився на 13,75% (23279 млн грн) (таблиця 1). Протягом 2013 року 43 банківські установи збільшили статутний капітал на загальну суму 8,82 млрд грн, з них 6 банків належать до I групи, 6 – до II групи, 7 – до III групи та 24 – до IV групи [1].

Слід зазначити, що банки всіх груп збільшували статутний капітал переважно з метою розширення діяльності, за винятком деяких банків IV групи, які нарощували капіталізацію з метою виконання законодавчо встановлених вимог щодо мінімального розміру статутного та регулятивного капіталів.

Основу власного капіталу становить статутний капітал (у 2013 р. – 95,52%), решта складових формується за рахунок емісійних різниць, незареєстрована

Таблиця 1

Динаміка та структура ресурсної бази банків України за 2009-2013 роки

Показники	Рік					Приріст, %			
	2009	2010	2011	2012	2013	2010/2009	2011/2010	2012/2011	2013/2012
Пасиви, млн грн	880302	942088	1054280	1127192	1278095	+7,0	+11,9	+6,9	+13,4
Власний капітал, млн грн	115175	137725	155487	169320	192599	19,6	+12,9	+8,9	+13,7
Питома вага власного капіталу у пасивах, %	13,1	14,6	14,7	15,0	15,1	+11,7	+0,9	+1,9	+0,3
Зобов'язання, млн грн	765127	804363	898793	957872	1085496	+5,1	+11,7	+6,6	+13,3
Питома вага зобов'язань у пасивах, %	86,9	85,4	85,3	85,0	84,9	-1,8	-0,2	-0,3	-0,1

Складено автором за джерелом [7]

них внесків до статутного капіталу, нерозподіленого прибутку (непокритого збитку), резервних та інших фондів банку та резервів переоцінки. Зазначимо, що в 2011–2012 рр. величина статутного капіталу була вищою за загальну величину власного капіталу через значні непокриті збитки, які в 2013 р. порівняно з 2012 р. зменшились майже на 8% [7].

Фінансовий результат банківської системи за 2013 рік, згідно інформації, розміщеної на офіційному сайті НБУ, був позитивним і становив 1436 млн грн. Однією з причин нарощення прибутків банками є введення в дію з початку 2013 року постанови НБУ № 23, яка в свою чергу змінила правила формування резервів за активними операціями банків. У результаті цього в банків з'явилась можливість зменшити обсяг встановлених резервів під активні операції. За результатами 2013 року збиток показали 20 банків зі 180 (11,1%), які подали звітність до НБУ [1]. Загальна сума збитку, показана збитковими банками, за результатами 2013 року становила 6683,48 млн грн (3469,8 млн грн за результатами 2012 року).

Відмінною рисою банків є відносно невелика питома вага власних коштів у загальній величині ресурсів банку, тому, визначальну роль у формуванні їх ресурсної бази відводиться саме зобов'язанням. Станом на 01.01.2014 р. обсяг зобов'язань банків складав 1085,5 млрд грн. При цьому, їх основною складовою виступає портфель коштів клієнтів, який становить 61,6%. Впродовж 2013 року обсяг портфеля коштів клієнтів збільшився на 18,02% (102121 млн грн) та станом на початок січня 2014 року складав 668674 млн. грн [1]. Основою зобов'язань українських банків є депозити громадян та суб'єктів господарювання. Дані таблиці 2 свідчать, що в структурі депозитів суб'єктів господарювання основну частку становлять кошти до запитання. Це пов'язано з обслуговуванням поточних рахунків у результаті їх операційної діяльності. Також відмітимо, що в 2009 році частка депозитів до запитання у загальній величині депозитів суб'єктів господарювання становила 82,57%, проте за п'ять років вона знизилась до 52,62%. Якщо говорити про два останні роки, то в 2013 р. порівняно з 2012 р. структура коштів суб'єктів господарювання фактично не змінилася, а в динаміці спостерігався приріст строкових коштів на 13,69%, а коштів до запитання – на 15,47%. Частка строкових коштів у загальній структурі коштів суб'єктів господарювання протягом 2009–2013 років має тенденцію до зростання.

Деяко інші тенденції розвитку має співвідношення коштів до запитання та строкових депозитів фізичних осіб. Так, якщо в складі депозитів суб'єктів

господарювання основна їх частка – це кошти до запитання, то в депозитах фізичних осіб – це строкові депозити. Їх питома вага в загальній структурі депозитів фізичних осіб у 2009 році становила 73,9%, 2010 р. – 76,3%, 2011 р. – 77,5%, 2012 р. – 79,4%, а у 2013 р. – 80,9%. Така тенденція свідчить про зростання довіри населення до вітчизняних банків за цей період, а також про те, що депозити, як тезавраційні інвестиції, стають додатковим джерелом доходу населення домогосподарств.

Що ж стосується загального обсягу депозитних зобов'язань банків України, то протягом 2009–2013 років він стрімко зростає. У 2013 році порівняно з 2012 кошти суб'єктів господарювання зросли на 16,0%, а кошти фізичних осіб – на 19,2%. Динаміку депозитів у банках України в національній та іноземній валюті у 2009–2013 роках та її прогнозом із використанням поліноміальної лінії тренду на 2014 рік ілюструє рис. 1.

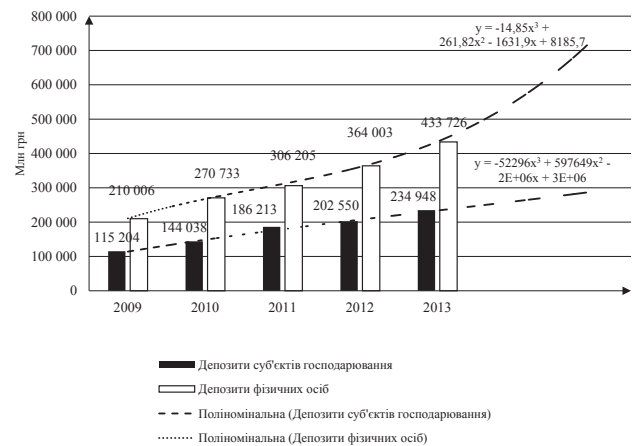

Рис. 1. Динаміка депозитної бази банків України (2009–2013 рр.)

Складено автором за джерелами [7]

За поліноміальною лінією тренда із поліномом третього ступеня, який має один або два екстремума (максимумів та мінімумів) кривої, видно, що депозитна база вітчизняних банків, як за депозитами суб'єктів господарювання, так і за депозитами фізичних осіб, має тенденцію до невеликого рівня зростання, тобто зростання потенціалу формування інвестиційних ресурсів даних інститутів фінансового ринку.

Найбільш капіталізованими серед інших небанківських фінансових корпорацій є страхові компанії. Станом на 01.01.2014 р. всього було зареєстровано 407 страхових компаній (СК), з яких: 62 – СК зі

Таблиця 2

Динаміка та структура депозитної бази банків України за 2009–2013 роки

Показники	Рік					Приріст, %			
	2009	2010	2011	2012	2013	2010/2009	2011/2010	2012/2011	2013/2012
	Млн грн								
Кошти суб'єктів господарювання, в т.ч.:	115204	144038	186213	202550	234948	+25,0	+29,3	+8,8	+16,0
строкові кошти	50511	55276	74239	92786	104722	+9,4	+34,3	+25,0	+12,9
кошти до запитання	64693	88762	111974	109764	130226	+37,2	+26,2	-2,0	+18,6
Кошти фізичних осіб, в т.ч.:	210006	270733	306205	364003	433726	+28,9	+13,1	+18,9	+19,2
строкові кошти	155201	206630	237438	289129	350779	+33,1	+14,9	+21,8	+21,3
кошти до запитання	54805	64103	68767	74874	82947	+17,0	+7,3	+8,9	+10,8

Складено автором за джерелом [7]

страхування життя (СК «life»), (62 установи станом на 01.01.2013 р.), 345 – СК, що здійснюють види страхування інші, ніж страхування життя (СК «non-life»), (352 установи станом на 01.01.2013 р.) [2].

Загальна величина їх ресурсної бази на 01.01.2014 року становила 66387,5 млн грн, що на 58,2% (24417,5 млн грн) більше ніж у 2009 році (рис. 2).

Інвестиційна роль ресурсів страхових компаній у розвитку економіки України характеризується значними обсягами страхових резервів. Адже в країнах з високим рівнем розвитку фінансового ринку значний вплив на його стабільність здійснюють саме обсяги страхових (математичних – у страхуванні життя і технічних – у страхуванні іншому, ніж страхування життя) резервів, інвестованих в економіку.

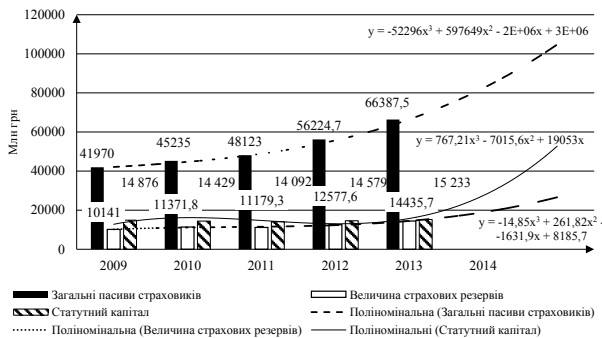

Рис. 2. Динаміка загальних пасивів, статутного капіталу та величини страхових резервів страховиків в Україні (2009–2013 рр.)

Складено автором за джерелами [5; 9]

На рис. 3. відображено динаміку обсягів сформованих математичних та технічних резервів страховиків України у 2009–2013 роках.

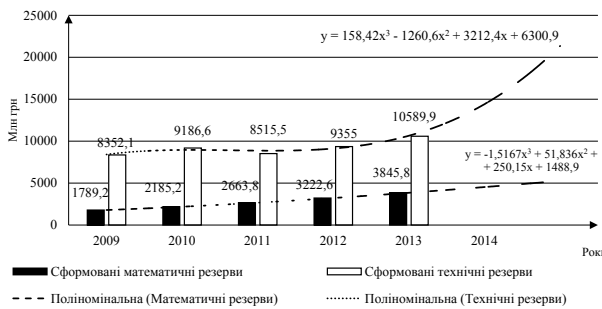

Рис. 3. Динаміка обсягів сформованих математичних та технічних резервів в Україні (2009–2013 рр.)

Складено автором за джерелами [5; 9]

Дані засвідчують значні тенденції щодо нарощування обсягів страхових резервів зі страхування життя. Ця ситуація є типовою для ринку, де тільки

починає розвиватись така галузь особистого страхування, як страхування життя, оскільки на зазначеному етапі страхові компанії поступово акумулюють значні обсяги резервів і інвестують їх в економіку.

Зважаючи на той факт, що більшість укладених договорів зі страхування життя є довгостроковими і термін виплати страхових відшкодувань у більшості випадків матиме місце в середньому через 15–20 років, розміри математичних резервів зростатимуть ще більшими темпами.

Поштовхами до цього також можуть бути: прихід іноземних страхових компаній з ефективними стратегіями збільшення частини ринку і традиціями реалізації продуктів особистого страхування через банківську мережу, зростання страхової культури населення України, підвищення стандартів ведення бізнесу на ринку страхових послуг, зростання довіри потенційних страхувальників до страхових компаній тощо.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити наступні висновки про те, що ресурсна база різних за видами фінансових корпорацій є запорукою ефективного формування їх інвестиційних ресурсів. Тому для проведення ефективної інвестиційної політики в Україні необхідно підвищувати рівень капіталізації і банків, і страхових компаній, який, у свою чергу, відкриватиме потенційні можливості щодо трансформації ресурсної бази цих фінансових корпорацій в інвестиційні ресурси – головне джерело формування інвестицій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2011, 2012, 2013 роки [Електронний ресурс] // Національне рейтингове агентства «Рюрік». – Режим доступу: <http://www.rurik.com.ua>.
2. Аналітичний огляд ринку небанківських фінансових послуг України за 2011, 2012, 2013 роки [Електронний ресурс] // Національне рейтингове агентства «Рюрік». – Режим доступу: <http://www.rurik.com.ua>.
3. Інтеграційні процеси на фінансовому ринку України [Текст]: монографія / за заг. ред. А.О. Єліфанова І.О. Школьник Ф.О. Павелка. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 258 с.
4. Національна економіка: підручник / за заг. ред. О.В. Носової. – К.: ЦУЛ, 2013. – 512с.
5. Огляд ринків фінансових послуг та підсумки діяльності небанківських фінансових установ за 2011, 2012 роки [Електронний ресурс] // Національна комісія, що здійснює державне регулювання в сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua>.
6. Онікієнко С.В. Регулювання інвестиційної діяльності банку [Текст]: монографія /С.В. Онікієнко. – К.: КНЕУ, 2013. – 217 с.
7. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] // НБУ. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish>.
8. Рубанов П.М. Види та роль фінансових посередників на сучасному етапі розвитку фінансової системи / П.М. Рубанов // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 3(15). – С. 204–209.
9. Підсумки діяльності страхових компаній за 2013 рік [Електронний ресурс] // Національна комісія, що здійснює державне регулювання в сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua>.